

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:2 – Sayı:6 - Kasım 2018

Nakiş nakiş işlenen tarih, Pazırık

ANASY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

Ulusal Hakemli bir dergidir. Yılda 4 sayı yayımlanır. Dergide kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme, derlemeler ve kitap tanıtımlarına yer verilecektir. Dergide yayımlanan makalelerden yazarları sorumludur.

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet BEŞE - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BAHAR - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal POLAT - Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Metin BAYRAK - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Hanifi PALABIYIK - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Neslihan DURAK - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Soner HUNKAN - Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Sakıp Selçuk GÜNAY - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Salim CÖHCE - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Şeyhmus Recai TEKOĞLU – Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut YİĞİT - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KILIÇ - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Akın BİNGÖL - Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Anıl YILMAZ - Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Ethem ÇAKIR - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim ÜNGÖR - Erzincan Üniversitesi
Doç. Dr. Nezahat CEYLAN - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit KILIÇ - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI - Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülnur AYDIN - Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AYKUN - Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Suat VURAL - Ardahan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ş. Mustafa ERSUNGUR - Atatürk Üniversitesi

SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Nuray KARACA- Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Hilal Özden ÖZDEMİR ÇAKIR - İstanbul Ticaret Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU -İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bayram Arif KÖSE - Artvin Çoruh Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Firdes TEMİZGÜNEY- Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gürsoy SOLMAZ- Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kader ALTIN - Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kemal TAŞCI - Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nihal TOROS NTAPIAPIS - Üsküdar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk AYDIN - Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Suat VURAL- Ardahan Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Begüm SOYSAL 11

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMASI VE TÜRK ŞİRKETLERİ ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY REPORTING AND A CONTENT ANALYSIS ON TURKISH COMPANIES

Kenan DEMİREL 39

MİLLİ MÜCADELE LİDERLERİNİN HATIRATI İŞİĞİNDE MANDA VE HİMAYE

MANDATE AND PATRONAGE IN THE LIGHT OF THE MEMORIES OF THE LEADERS OF THE NATIONAL STRUGGLE

Metin BİLAL 63

BUDİZM İNANCININ TÜRK DEVLETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF BUDDHISM ON THE TURKISH STATES

Cengiz GÜLER 81

İBN NAZİF'İN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERLERİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

A REVIEW OF IBN NAZÎF'S LIFE, HISTOGRAPHY AND THE WORKS

Önder Bilal GELGÖR 95

ÇARLIK RUSYASI'NIN TÜRKİSTAN COĞRAFYASI'NDAKİ FAALİYETLERİ VE BAŞKURT LİDER SALAVAT YULAYEV

THE ACTIVITIES OF TSARIST RUSSIA IN TURKESTAN GEOGRAPHY AND BASHKIR LEADER SALAVAT YULAEV

Sait YILDIRIM 111

SİNDRELLA KOMPLEKSİ: ÇAĞDAŞ KADINDA BAĞIMSIZLIK KORKUSU

ÇARLIK RUSYASI'NIN TÜRKİSTAN COĞRAFYASI'NDAKİ FAALİYETLERİ VE BAŞKURT LİDER SALAVAT YULAYEV¹

THE ACTIVITIES OF TSARIST RUSSIA IN TURKESTAN GEOGRAPHY AND BASHKIR LEADER SALAVAT YULAEV

Çalışma Türü: Biyografi Makalesi/ Biography Article

Önder Bilal GELGÖR*

ÖZET

Türkistan coğrafyasının Çarlık Rusyası tarafından işgali ve ilhakının başlamasıyla birlikte bölgede izlenen politikalar yerli halklar tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu duruma karşı başkaldırıları meydana gelse de bunlar sonuçları itibariyle pek etkili olamamış, isyanların bastırılması neticesinde var olan düzen devam etmiştir. Ancak Don Kosakları'ndan Yemelyan Pugaçev'in önderliğinde gerçekleşen ayaklanma, Çarlık Rusyası içerisindeki milletlerden karşılık bulmuş, özellikle Başkurt lider Salavat Yulayev'in ayaklanmaya dahil olması ile Çarlık Rusyası ordusunun ayaklanmayı bastırması güçleşmiştir. En nihayetinde ayaklanma kanlı bir şekilde bastırılrsa da, halk nezdinde uyandırdığı duygular bir bakıma Çarlık Rusyası'nda sonun başlangıcı olmuş, 1917 Şubat Devrimi'ne giden sürecin ilk kıvılcıkları Pugaçev Ayaklanması ile başlamıştır.

¹ Makale Geliş Tarihi: 19. 06. 2018 Makale Kabul Tarihi: 30. 11. 2018

*- Yüksek Lisans Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları e-posta: onder.bilal03@gmail.com

Bu çalışmada Çarlık Rusyası'nın Türkistan coğrafyasına yönelik işgal faaliyetlerine değinilerek bölgede patlak veren isyanlardan bahsedilecek olup, bu isyanların en kapsamlısı olan Pugaçev isyanından ve Salavat Yulayev'in isyandaki rolünden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusyası, Pugaçev Ayaklanması, Salavat Yulayev

ABSTRACT

The policies followed after starting the occupation and annexation of Turkestan geography by Tsarist Russia were not welcomed by the people of the region. Against this situation, even if rebellions and revolts occurred, these were not affective as their result and after suppressed the riots, the order which has already existed, continued. however, the uprising, were led by Yemelyan Pugachev from Don Cossacks, has been approved by the various nations within Tsarist Russia, especially with the inclusion of Bashkir leader Salavat Yulaev in it, maked hard to suppress rebellion for the Tsarist Russian army. Although the uprising was finally suppressed in bloody, the emotions, which have just awakened by the uprising, of the people have become the beginning of the end in Tsarist Russia, and the first sparks of the process that will go to February 1917 Revolution started with the Pugachev Uprising.

In this study, the occupation activities of Tsarist Russia in Turkestan geography and eruption rebellions against this situation will be mentioned, and Pugachev Uprising, that is the most comprehensive rebellion of them, and the role of Salavat Yulaev in this uprising will be mentioned.

Key Words: Tsarist Russia, Pugachev Uprising, Salavat Yulaev

GİRİŞ

1240 senesinde Kiev'in Batu Han komutasındaki Türk ve Moğol kuvvetlerince ele geçirilmesi (Kurat 1987: 60), ardından Rus Knez Yaroslav'ın 1242'de Batu Han'ın hakimiyetini tanıdığını ilan etmesi neticesinde (Kurat 1987: 74) Rusya üzerindeki Altın Orda egemenliği resmen başlamıştır.² Knezler Altın Orda'ya vergi ödeyerek idare hakkı elde etmiş ve "Han"ın buyruğu altında varlıklarını sürdürmüşlerdir. (Purtaş 2005: 11) Ancak Timur'un Toktamış Han önderliğindeki Altın Orda Devleti'ni 1391'de Kondurca'da, 1395 yılında ise

² Altın Orda Devleti hakkında detaylı bilgi için bkz. (Yakubovskiy, 1976)

Terek`te yenilgiye uğratmasıyla başlayan yıkılış süreci 1502 tarihinde Kırım Hanı Mengli Giray`ın son darbeyi vurması ile birlikte nihayete ermiştir. (Toplu 2017: 47)

Altın Orda Devleti`nin ortadan kalkmasıyla birlikte bölgede hareket imkanı bulan Ruslar, nüfuz alanını genişletme stratejisi izlemeye başlamış, işgal ve ilhak ettiği coğrafyalarda kalıcı olabilmek için yerel halkı asimile siyaseti izlemiş, bunu tatbik ederken de her türlü şiddete başvurmaktan geri durmamıştır. Bununla beraber zorla askere alma, sosyal adaletsizlik, hadsiz vergi yükümlülüğü gibi toplum hayatını sarsan uygulamalar Rus boyunduruğu altında bulunan her milletten tepki toplamış ve nihayetinde ayaklanmalar kaçınılmaz olmuştur.

YAYILMA ARAYIŞINDAKİ RUSYA

Altın Orda hakimiyetinden kurtulmak amacıyla özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle mücadelesini artıran Ruslar, Moskova Knezi III. İvan önderliğinde 1480 yılında Altın Orda Devleti`ni yenmiştir (Purtaş 2005: 12). Böylece Altın Orda`nın Rusya üzerindeki egemenliği iyice zayıflamıştır. Altın Orda Devleti`nin 1502 yılında yıkılmasıyla birlikte bir hakim gücün denetiminden kurtulan Ruslar bölgede kendilerine yayılma sahası aramaya başlamıştır. Bu doğrultuda ilk olarak Kafkaslar`a yönelen Ruslar`ın bölgeye girebilmeleri Altın Orda`nın varisi olan hanlıkların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olmuştur (Yerasimos 2015: 273).

IV. İvan`ın 1533 tarihinde iktidarı ele almasıyla birlikte yayılma politikasına hız veren Ruslar, 1547`den itibaren Kazan Hanlığı`na art arda seferler düzenlemiş, en nihayetinde 2 Ekim 1552 günü Kazan şehrini ve hanlığı ele geçirmiştir (Kurat 1987: 153) Ardından Astrahan Hanlığı`na seferler düzenleyerek 1556 yılı sonu veya 1557 yılı başında (Kurat 1987: 154) hanlığı işgal ve ilhak etmiştir. Rus sınırları böylece Volga ve Ural nehirlerinin döküldüğü Hazar Denizi`ne kadar ulaşmıştır. (Çapraz 2011: 52) Kazan, Astrahan ve Sibirya Hanlıklarını ele geçirdikten sonra (Kamalov 2011: 14) Ruslar`ın Kafkasya ve devamında Türkistan coğrafyasına yayılma süreci başlamıştır.

İŞGAL VE İLHAK EDİLEN COĞRAFYALARDA RUS POLİTİKALARI

Kazan ve Astrahan Hanlıkları`nın işgal ve ilhak edilmesiyle birlikte doğu yönünde bir genişleme stratejisi izleyen Ruslar, bölgede hakimiyeti ele geçirmek adına çeşitli politikalar izlemiştir. Esasen bölgedeki varlığını kalıcı hale

getirmeyi amaçlayan Ruslar, bir yandan kurdukları kalelerle, diğer yandan getirdikleri Rus göçmenlerle bunu sağlamaya çalışmışlardır³. Uygulamaya koydukları iskan politikaları bölgelere göre değişiklik arz etmekle birlikte genel olarak Ruslar, ellerine geçirdikleri bölgelerde “Müslüman veya putperest olan yerli ahaliyi şiddet, propaganda veya menfaat yoluyla hristiyanlaştırıp asimile etme”, “Rus göçmenlerini, ticaret ve ulaştırma merkezlerine iskan ederek yerli ahaliye hakim kılma”, “Yerli ahalinin zirai araç gerecini, hayvanlarını ve hatta kendilerini Rus göçmenlerine yardıma ve angaryaya mecbur kılma”, “İskan mahallinin verimli arazisini Rus göçmenlerine tahsis etmek⁴, eğer bu arazi yerli ahaliye ait ise, bunları daha az verimli kurak arazi ile değiştirmek ve bu hususta gerekirse şiddete başvurma” (İpek 1997: 279) gibi uygulamalara gitmişlerdir. Karşı gelen, direniş gösteren bölge halkı ise ömür boyu sürgün cezası, işkence, öldürülme gibi muamelelerle karşılaşmışlardır.

Tüm bu uygulamalar sürerken, asimilasyon politikasının bir devamı olarak bölgedeki Tatar ve Başkurt mirzalara Rus unvanları verilmiş, onların kendilerine bağlı hale gelmelerine özen gösterilmiştir.⁵ Bu gelişmeler başta Başkurt halkı olmak üzere bölge halkını Rus hakimiyetinden kurtularak bağımsızlık kazanma arayışına itmiş, Rus işgaline karşı isyan hareketleri meydana gelmiştir. 1661 yılında Sayet Yegefet Batır önderliğinde gerçekleşen ‘‘Sayet Batır Ayaklanması’’, 1705-1709 yılları arasında Kalmuklar ile birlikte Kusem Akay ve Aldar Tarhan liderliğinde bağımsız Başkurdistan idealiyle başlayan ‘‘Kusem Akay-Aldar Tarhan Ayaklanması’’, 1740 yılında meydana gelen ‘‘Karasakal-Baybulat Ayaklanması’’⁶ ve 1754 Mart ayında çıkarılan ‘‘Tuz Kanunu’’ üzerine 15 Mayıs 1755 tarihinde meydana gelen ‘‘Batırşa Ayaklanması’’⁷ bu isyan hareketlerinden olmuş, isyanlar oldukça kanlı bir şekilde bastırılmışlardır.

³ Yakup Deliömeroğlu, ‘‘Başkurt İsyancıları’’, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356> - 176, 23.04.2018’de erişildi.

⁴ Anna İvanovna 16 Şubat 1736 tarihinde yeni bir karar çıkarmış, bu karara göre İdil-Ural bölgesindeki Türkler’in köyleri ellerinden alınacak ve köylere Rus çiftçiler yerleştirilecektir (Roza Kurban, ‘‘Rus Zulmüne Baş Kaldıran Batırşa (Bahadır Şah)’’, (Çevrimiçi) <http://www.turkmeclisi.org/?Sayfa=Temel-Bilgiler&Git=Bilgi-Goster&Bil=840>, 28.04.2018’de erişildi).

⁵ Rus unvanları/rütbeleri alan Başkurt mirzalar, Rus hakimiyetini tanıırken Başkurtlar’ın kendi milli ve toprak yapılarının bozulmaması şartını ileri sürerek bu durumu kabul etmişlerdir. Ancak bölgede Rus göçmen getirme ve kaleler inşa etme faaliyetleri devam etmiştir (Yakup Deliömeroğlu, ‘‘Başkurt İsyancıları’’, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356> - 176, 23.04.2018’de erişildi.)

⁶ Yakup Deliömeroğlu, ‘‘Başkurt İsyancıları’’, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356> 176, 23.04.2018’de erişildi.

⁷ Roza Kurban, ‘‘Rus Zulmüne Baş Kaldıran Batırşa (Bahadır Şah)’’, (Çevrimiçi) <http://www.turkmeclisi.org/?Sayfa=Temel-Bilgiler&Git=Bilgi-Goster&Bil=840>, 28.04.2018’de erişildi.

1682 yılı itibariyle, amacı Rusya'yı güçlü bir Avrupa ve dünya devleti haline getirmek olan Çar I. Petro dönemi başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen savaşlar ve hayata geçirilen reformlar ciddi bir mali kaynak gerektirmiştir. Savaşlara yönelik asker ihtiyacı, toplumun hemen her kesimini sorumlu tutan ömür boyu askerlikle giderilmiştir. (Serdar 2015: 7) Reformların maliyetini karşılayabilmek içinse vergi gelirlerini artırma politikası izlenmiştir. Bu doğrultuda hane vergisi ve kullanılan araziler için alınan vergiyi kaldırarak kafa vergisi sistemi getirilmiş, vergilerin dolaysız yolla toplanması ve her bireyden ayrı vergi alınmasını anlamına gelen bu durum (Serdar 2015: 8) serfleri, köylüleri ve tüccarları zor duruma sokmuştur.

Özellikle XVII. yüzyıl itibariyle sırtlarına binen askeri ve ekonomik yükün yanı sıra meydana gelen salgın hastalıklar ve sosyal adaletsizlikler (Beydilli 2008: 254) çoğu zaman halkın isyan etmesine neden olmuştur. Don Kosakları'ndan İvan İsayeviç Bolotnikov'un önderliğinde, 1606-1607 arasında gerçekleşen "Bolotnikov Ayaklanması" (Serdar 2015: 22), Don Kosakları'ndan Stenko Rasin önderliğindeki sosyal adaletsizlik sebebiyle 1670 senesinde meydana gelen "Rasin Ayaklanması" (Beydilli 2008: 254), Kondrati Bulavin önderliğinde 8 Ekim 1707 tarihinde Don Kosakları tarafından I. Petro dönemindeki askeri giderlerin artmasıyla halktan daha fazla hizmet ve vergi talep edilmesi üzerine çıkan "Bulavin Ayaklanması" (Serdar 2015: 25) bu isyanlara örnek teşkil etmekte olup, Çarlık Rusyası tarafından kanlı bir biçimde bastırılmışlardır.

Gerek Tatarlar, Başkırtlar gibi Müslüman halklar tarafından, gerekse Kosaklar gibi gayri müslim topluluklar tarafından meydana gelen ayaklanmalar bölge halkınca desteklenir hale gelseler de her biri kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Ayaklanmaların bastırılması neticesinde Çarlık Rusyası tarafından herhangi bir reform uygulanmasına gerek duyulmamış ve var olan düzen devam etmiştir. Ancak Batırşa ayaklanmasının bastırılmasının ardından 20 yıllık bir durgunluk dönemi sonrası (Togan 2003: 99) meydana gelen "Pugaçev Ayaklanması" büyük yankı uyandırmış, Çarlık Rusyası'ndaki değişimin öncüsü konuma gelmiştir.

RUS TARİHİNDE BİR DÖNÜM NOKTASI: PUGAÇEV AYAKLANMASI

I.Petro'nun kızı Yelizaveta Petrovna'nın 5 Ocak 1762 tarihinde ölmesiyle (Serdar 2015: 10) yerine kardeşi Anna'nın ve boğularak öldürülen eşi Holste-

in-Galtrop dükü Charles Frederick'in oğlu, Holstein Dükü III. Petro geçmiştir. (Acar 2014: 180) Ancak III. Petro, özellikle devlet işlerine uzak, zevk ve eğlence düşkünü biri olarak görülmüştür. (Kurat 1987: 278) Üstelik devam etmekte olan Yedi Yıl Savaşları'na Prusya için uygun şartlarda bir barış yaparak son vermiştir. (Beydilli 2008: 255) Bu karar, savaşın başından beri Rusya'nın sarf ettiği insani ve maddi maliyeti bir çırpıda silme manasına gelmektedir. (Serdar 2015:10) Ayrıca kilise topraklarına el koyup orduda özellikle muhafız birlikleri üzerinde sıkı disiplin uygularken (Acar 2014: 180) Rus aristokratlarına daha önceki dönemlerde verilen ayrıcalıkları 18 Şubat 1762 tarihli bir bildiri⁸ ile artırmıştır. Bu bildiriyle askeri birlikleri kendi aleyhine çevirdiği için III. Petro'nun iktidarı uzun sürmemiş (Acar 2014: 181), III. Petro 6 Temmuz 1762 günü Petersburg yakınındaki Ropşa'da (Gesinoviç 1995: 7) muhafız birlikleri tarafından bir saray darbesiyle tahttan indirilmiş; muhafız birlikleri ile kilise tarafından desteklenen II. Katerina 12 Eylül 1762 (Serdar 2015: 10) tarihinde yönetime geçmiştir.

Yedi Yıl Savaşları'nın üzerinden çok geçmeden Çarlık Rusyası II. Katerina döneminde güneydeki doğal sınırlarına ulaşmak amacıyla (Serdar 2015: 13) Lehistan olaylarını⁹ da bahane ederek Osmanlı'ya karşı savaş açmış, üst üste meydana gelen savaşlardan dolayı vergiler arttırılmış (Gesinoviç 1995: 95), bu durum köylüleri iyice sıkıntıya sokmuş ve hükumete karşı memnuniyetsizlikler had safhaya çıkmıştır. (Kurat 1987: 283) Ayrıca iç politikada Katerina kilise ve soylulara dayanarak bunların imtiyazlarını genişletmiş ancak Rus köylüsünün içinde bulunduğu mahrumiyetten kurtarılması adına bir şey yapılmamış, aksine çıkarılan kanunlarla asiller karşısındaki durumları daha da kötü hale gelmiştir. (Beydilli 2008: 256) Ek olarak ülkede baş gösteren Taun hastalığı (bir çeşit veba) ve hastalığa karşı alınan tedbirlerin zayıflığı, halkta öfkeyi iyice arttırmıştır.

⁸ Bildiriye göre, o an değişik görevlerde bulunan aristokratlar görevlerinde istedikleri kadar kalabilecekler; bununla birlikte bir savaş veya seferden önceki üç ay içerisinde askeri hizmetten ayrılmayı veya emekli olmayı talep edemeyeceklerdi. İhtiyaç olduğunda yurt dışında yaşayan aristokratlar devletin isteği üzerine hemen Rusya'ya geri dönecekler; çocuklarının eğitimine her zamanki gibi önem vereceklerdi (Acar 2014: 181).

⁹ Temmuz 1768'de Bar Konfederasyonu'na bağlı bir grup muhalif Lehli, Rus birlikleri tarafından takip edildiğinden Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalmış, onları takip bahanesiyle Osmanlı topraklarına giren Ruslar birçok Osmanlı vatandaşının ölümüne sebep olmuşlardı. Bu gelişme uzun süredir Lehistan meselesinden dolayı gergin olan Osmanlı-Rus ilişkilerinin daha da kötüleşmesine neden olmuş, bu olayı savaş sebebi sayılarak 4 Ekim 1768'de Osmanlı tarafından Rusya'ya karşı savaş ilan edilmiştir (Bay 2014: 17).

1772 senesinde Yayık kasabasına gelerek Yayık Kosakları'nın durumlarına ve şikâyetlerine birebir tanık olan (Serdar 2015: 31) aslen Don Kosakları'ndan Yemelyan Pugaçev, kendisini Çar III. Petro gibi tanıtmıştır. Meşru bir hükümdarken tahttan indirildiğini ve zalim hükumete karşı harekete geçtiğini ilan ederek 1773 yılında ayaklanmıştır. (Kurat 1987: 283) Kosaklar ve Başkurtlar gibi köylü tabaka olarak adlandırılan ve Rus olmayan kesimler bu ayaklanmaya katılmış, en nihayetinde ayaklanma toprak sahiplerine ve devlet rejimine karşı düzenlenen bir başkaldırı haline gelmiştir. (Kurat 1987: 283) Pugaçev tacın kendi hakkı olduğunu ileri sürmüş, bununla ilgili 17 Eylül 1773 tarihinde (Serdar 2015: 32) bir beyanname çıkarmıştır. (Koch 1978: 99) Buna göre III. Petro adıyla Pugaçev, serfliği kaldırdığını ve feodal beylerin mülklerinde çalışan tüm köylüleri özgür kıldığını duyurmuş; Yayık Kosakları, Başkurtlar, Rus köylüleri ve Yayık (Ural) bölgesinde çalışan fabrika işçileri onu desteklemişlerdir. (Vernadsky 2015: 215) “Halkın dostu ve koruyucusu bir Çar” (Gesinovic 1995: 50) inancından hareketle Pugaçev saflarına katılanlar XVIII. yüzyılda tahammül edilemez bir hale gelen rejim uygulamalarına karşı birlik olmuşlardır. (Gesinovic 1995: 92) Rus kuvvetleri o sıra Osmanlı'ya karşı harpte ve Lehistan'daki ayaklanmayı yatıştırmakla meşgul olduğundan Pugaçev ayaklanmasını bastıramamıştır. (Kurat 1987: 284) Büyüyen ayaklanmayı bastırması adına Ufa valisi tarafından Rus ordusunda subay olan Başkurt Salavat Yulayev'e görev verilmiştir.¹⁰

BAŞKURT LİDER SALAVAT YULAYEV'İN AYAKLANMAYA KATILMASI

Başkurt ulusal kahramanı Salavat Yulayev 16 Haziran 1754¹¹ tarihinde (bazı kaynaklara göre 1752) Ufa Vilayeti Sibirya yolu Şeytan-Közey Oymağı (şimdiki Başkurdistan Cumhuriyeti Salavat Bölgesi) Tekey Köyü'nde (Takeevo Köyü)¹² doğmuştur. (Bikbayev vd. 2004: 17) Aznagül'ün torunu, Yulay'ın oğlu olup soylu bir aileden gelen Salavat¹³ “Attığı ok da, söylediği söz de hedefini bulan” (Bikbayev vd. 2004: 18) büyük bir savaşçı ve aynı zamanda ozandır.

¹⁰- Yakup Deliömeroğlu, “Başkurt İsyancıları”, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356> - 176, 23.04.2018'de erişildi.

¹¹- “Tak Kto Je On Salavat Yulayev”, (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018'de erişildi.

¹²- “Salavat Yulayev Natsionalniy Geroy Başkirkovo Naroda, Spodvijnik Pugaçeva”, (Çevrimiçi) <http://www.calend.ru/person/2729/>, 13.03.2018'de erişildi.

¹³- (Çevrimiçi) <http://www.calend.ru/person/2729/>, 13.03.2018'de erişildi.

XVIII. yüzyıl başlarına gelindiğinde Başkurt arazileri Rus soylularına, tüccarlarına ve köylülerine verilmişti.¹⁴ Ruslar Başkurdistan`da Pugaçev ayaklanmasından 20 sene kadar önce kendi maden işletme fabrika şebekelerini çoğaltmak hususuna önem vermiş, bu doğrultuda bölgede çoğu yerde toprağı zapt etmişti (Togan 2003: 100). Tüm bunların yanında asimilasyon politikası kapsamında bölgedeki Müslüman Başkurtları Hristiyanlaştırma faaliyeti de yoğun bir biçimde sürdürülmekteydi.¹⁵

Özellikle Batırşa ayaklanması sonrası bir süre sessiz kalan Başkurtlar aslında tüm bu faaliyetleri sineye çekerken bir yandan da çıkış kapısı aramaktaydılar. 1773 yılının sonbaharında Yayık havzasında Yemelyan Pugaçev önderliğinde Çarlık askerlerine karşı Kosak ayaklanması başladığında Başkurtlar bu harekete katılma fırsatını kaçırmadılar (Togan 2003: 100). Bunun üzerine Çarlık hükümeti, Başkurtlar`dan bir birlik kurup Pugaçev`e karşı savaşması hususunda Salavat`ı görevlendirmiştir (Gesinoviç 1995: 150). Bu adımla birlikte bir yandan Pugaçev ayaklanmasının bastırılması, diğer yandan da ayaklanmaya katılan Başkurtlar`ın Salavat ile kontrol altına alınması amaçlanmıştır. Görev gereği Orenburg¹⁶ bölgesine giden Salavat, Berdi adlı bir köyde (Togan 2003: 100) Berdek Kalesi`nde¹⁷, ``Benim kaderim, halkımın kaderidir.``¹⁸ düsturundan hareketle henüz 19 yaşındayken (Tosun 2015: 166) 1200 atlısıyla (Bikbayev vd. 2004: 18) Pugaçev`e katılmıştır. Bir yandan da Başkurtlar`ın önde gelenlerine mektuplar¹⁹ yollayarak ayaklanmaya katılmaları konusunda davette bulunmuş, çağrıya ilk katılan ise Şeytan-Közey Oymağı`nın lideri (Bikbayev vd. 2004: 17) olan babası Yulay Aznalin olmuştur.

Salavat, ayaklanma sırasında önemli roller üstlenmiştir. Özellikle Sımski ve Katavski fabrikalarını ve Orenburg`taki Çelyabinsk Kalesi`ni kuşatması, Krasnoufımsk Kalesi`ni zaptetmesi ile ayaklanmanın sivrilene ismi olmuştur.²⁰ 18 Ocak 1774 yılında birliklerine Kanzafar Usayev`in birlikleri de dahil olmuş

¹⁴ “Prominent Russians: Salavat Yulayev”, (Çevrimiçi) <https://russiopedia.rt.com/prominent-russians/history-and-mythology/salavat-yulayev>, 24.03.2018`de erişildi.

¹⁵ (Çevrimiçi) <https://russiopedia.rt.com/prominent-russians/history-and-mythology/salavat-yulayev>, 24.03.2018`de erişildi.

¹⁶ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018`de erişildi.

¹⁷ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018`de erişildi.

¹⁸ (Çevrimiçi) <https://russiopedia.rt.com/prominent-russians/history-and-mythology/salavat-yulayev>, 24.03.2018`de erişildi.

¹⁹ Mektup ve fermanlar için bkz. (Bikbayev vd. 2004: 75-101)

²⁰ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018`de erişildi.

ve biraraya gelen güçler ayaklanmanın istikrarlı bir biçimde sürmesini sağlamıştır.²¹

Ayaklanmanın bu kadar ilerleme katedeceğini öngöremeyen Çarlık Rusyası hükümeti, isyanı bastırmak için Yedi Yıl Savaşları'nda başarılar sağlayan General Aleksandr Bibikov'u görevlendirmiştir. Başlarda isyanı bastırmada başarı sağlansa da Bibikov'un 9 Nisan 1774'de (Serdar 2015: 37) ölmesi üzerine ayaklanma yeniden alevlenmiş, Salavat Yulayev'in Başkurtlar'ı ve Pugaçev'in Kosaklar'ı yeniden güçlenmiştir (Kurat 1987: 284). Ancak Bibikov sonrası görevlendirilen General Michelson komutasındaki Rus birlikleriyle Çariçin (Volgograd) bölgesinde çarpışan Pugaçev başarısız olmuş (Serdar 2015: 39) ve yakalanmış, Moskova'ya getirilerek 1775'te idam edilmiş (Vernadsky 2015: 215), ayaklanma ise büyük oranda kontrol altına alınmıştır.

Salavat Yulayev, Pugaçev'in yakalanmasına rağmen birlikleriyle mücadeleyi sürdürmüş, teslim olmayı reddetmiştir. Fakat 25 Kasım 1774 tarihinde Salavat Yulayev, Yulay Aznalın ve birlikleri, şiddetli çarpışmalar neticesinde Çarlık Ordusu tarafından yakalanmışlardır.²² Ağır cezalara maruz kalan Salavat'ın burnu kesilmiş, alnı kızgın damga ile dağlanmıştır. Ömür boyu kürek cezasına çarptırılan (Tosun 2015: 166) Salavat, 1775'te babası Yulay ve birkaç arkadaşı ile Baltık Denizi kıyısındaki Rogervik'e (şimdiki Estonya'nın Paldiski şehrine) sürgün edilmiştir. 25 yıllık esaretin ardından Salavat Yulayev 26 Eylül 1800 yılında hayatını kaybetmiştir.²³

Ayaklanmanın bastırılmasının ardından Salavat Yulayev'in adının anılması, çocuklara verilmesi devlet tarafından yasaklanmıştır.²⁴ Sovyet döneminde ise toprak ağalarına karşı ayaklandığı gerekçesiyle Başkurtların onu kahraman olarak anmalarına ses çıkarılmamıştır (Tosun 2015: 166). Böylece milli kahraman Salavat Yulayev'i anlatan şiirler, destanlar kaleme alınmıştır. 1919 yılında Prof. Dr. Abdulkadir İnan, Salavat Batır isimli piyesini yazmış, 1940 yılında Yakov Protazanov'un yönetmenliğini üstlendiği "Salavat Yulayev" adlı film²⁵ çekilmiş, 1953 yılında Stefan Zlobin Salavat Yulay adlı bir roman neşretmiş, 1957 yılındaysa Salavat Yulaev Ufa isimli bir hokey takımı kurulmuştur.

²¹⁻ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018'de erişildi.

²²⁻ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018'de erişildi.

²³⁻ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018'de erişildi.

²⁴⁻ Timur Davletov, "Urallar Eteğindeki Ülke Başkurtistan", (Çevrimiçi) <http://www.turansam.org/makale.php?id=186>, 01.12.2018'de erişildi.

²⁵⁻ (Çevrimiçi) <http://www.kino-teatr.ru/kino/movie/sov/6169/annot/>, 21.05.2018'de erişildi.

Resim 1. Ufa'da yer alan Salavat Yulayev Kahraman Anıtı²⁶

Sovyet döneminin ardından 2004 yılında Salavat Yulayev'in 250. doğum günü resmi törenlerle kutlanmış ve aynı yıl Salavat Yulayev yılı olarak ilan edilmiştir. Birçok bölge, şehir ve caddeye ismi verilmiş, 17 Kasım 1967'de Ufa'da Salavat Yulayev ulusal kahraman anıtı²⁷ dikilmiş, Ufa'da yer alan Malayoz kentinde adına müze kurulmuştur.²⁸ Başkurdistan Devlet Ödülü'nün adı Salavat Yulayev Ödülü olarak değiştirilmiş, Başkurdistan Cumhuriyeti Devlet Arması'nda da yerini almıştır (Tosun 2015: 166).

Resim 2. Başkurdistan Cumhuriyeti Devlet Arması²⁹

²⁶⁻ (Çevrimiçi) https://o.nashural.ru/Goroda_i_sela/images/pamyatnik-salavatu-2.jpg, - 01.12.2018'de erişildi.

²⁷⁻ “Pamyatnik Salavatu Yulayevu”, (Çevrimiçi) <https://nashural.ru/mesta/bashkortostan/ufa/pam-salavatu/>, 01.12.2018'de erişildi.

²⁸⁻ (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/>, 13.03.2018'de erişildi.

²⁹⁻ (Çevrimiçi) <http://tarihturklebaslar.com/wp-content/uploads/2017/05/images-1-2.jpg>, 01.12.2018'de erişildi.

PUGAÇEV AYAKLANMASI SONRASI ÇARLIK RUSYASI

Güçlkle bastırılan ayaklanma, Rus devlet adamlarına, köylü problemlerinin çözülmesi zaruretini göstermişti. Özellikle bölgedeki Müslüman unsurların ayaklanmada etkin rol alması, Çarlık Rusyası'nın önemli reformlara ihtiyaç duyduğunu gözler önüne sermişti. Buradan hareketle II. Katerina hükümeti, Rusya'ya tabi Müslümanları kazanmak amacıyla önceki dönemlerde var olan şiddetli tedbirleri yumuşatmış, yasaklanmış olan cami ve medrese binalarına izin vermiştir. 1788 yılındaysa Rusya Müslümanlarının din işlerine bakması için merkezi Ufa olan, "Orenburg Müslüman Ruhani Meclisi" adını taşıyan bir yapının kurulması kararı alınmış ve 1789 yılında bu yapı tesis edilmiştir (Kurat 1987: 285).

Pugaçev ayaklanması beklenmedik politik sonuçlar da doğurmuştur. Sosyal tehditlerin etkisiyle Çariçe ile soylular arasında bir mütabakata varılmış ve II. Katerina kendisini Rusya'nın "baş toprak sahibi" ilan etmiştir (Vernadsky 2015: 215). Böylece serflerin ve köylülerin sosyal adaletsizlik söylemiyle yeni bir isyan girişiminde bulunmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Ayaklanma sonrası II. Katerina yerel idarede reform yapmayı gerekli görmüş ve "1775 Eyalet Yönetim Mevzuatı" nı yürürlüğe sokmuştur. Buna göre 300 bin ile 400 bin nüfuslu elli eyalet (guberni) ve her eyalet de 10 bölgeden (yezd) oluşturulmuştur (Serdar 2015: 43). Hiyerarşik yapı güçlendirilerek önü alınamayan ayaklanmalara başlangıç aşamasında müdahale etme olanağının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca Pugaçev ayaklanmasının başladığı bölgede geçmişin hatıralarını silmek adına Yayık Nehri'nin adı Ural Nehri, Yayık Kosakları ifadesi de Ural Kosakları olarak değiştirilmiştir (Vernadsky 2015: 215).

Pugaçev ayaklanmasının meydana getirdiği sarsıntı, Çarlık hükümeti tarafından yapılan reformlara rağmen son derece büyük olmuştur. Güvenlik sistemi çöküntüye uğramış, soylular kendi serflerinden korkar hale gelmişlerdir (Serdar 2015: 41). 14 Aralık 1825'te meydana gelen Dekabrist isyanı³⁰ ise artık ordu tarafından da köklü sosyo-ekonomik değişiklikler yapılmasının talep edildiğinin bir göstergesi olmuştur.

Diğer yandan XIX. yüzyıl itibariyle yeniden hız kazanan asimilasyon politikası kapsamında Ortodoks Kilisesi ve onun Arapça, Farsça ve Türkçeyi bi-

³⁰⁻ Napolyon'a karşı gerçekleştirilen Avrupa seferi sırasında Rusya'daki hayat şartlarının, devlet teşkilatının ve toplumsal kurumların Avrupa'dakinden geriliğini gören Rus subayları ülkeye döndüklerinde Avrupa'da gördüklerini Rusya'ya uygulamak için gizli cemiyetler kurarak çalışmaya başladılar ve nihayet 14 Aralık'ta Çar'a karşı ayaklandılar (Purtaş 2005: 17).

len iyi yetişmiş misyonerlerinin yoğun faaliyetleri; Doğu halklarını vaftiz etme ve Ruslaştırmaya ilişkin 1842 yılında Kazan Şehri'nde açılan dinî akademinin çalışmaları³¹ ciddi bir baskı unsuru haline gelmiş ve bölge halklarınca hoş karşılanmamıştır. Bu baskı, şiddet ve beraberinde gelen yoksulluk nedeniyle XX. yüzyılın hemen başlarında Altaylar'da tarihe, etnografyaya ve edebiyata Burhanizm adıyla giren hareket ortaya çıkmıştır.³² Tüm bu Çarlık Rusyası'ndaki var olan düzene başkaldırılar neticesinde Şubat 1917'de Rus devrimi ve en nihayetinde Ekim Devrimi meydana gelmiştir.

³¹⁻ “Çarlık Rusya'nın Türk Halklarını İslam Dininden Uzaklaştırma Politikası ve Bu Bağlamda Uygulamaya Koyduğu Yaptırımlar”, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3166/carlik_rusyanin_turk_halklarini_islam_dininden_uzaklastirma_politikasi_ve_bu_baglamda_uygulamaya_koydugu_yaptirimlar, 21.05.2018'de erişildi.

³²⁻ Burhanizmin kesin başlangıç tarihi belli değildir. Ancak bu inancın Rus hükümeti tarafından ortaya çıkarılması 1904 yılının başlarına rastlar. Bu itikadın temeli bozulmuş, yani içerisine budizm, maniheizm ve sonra bazı semavi dinlerin karıştığı Türk dini ile Rus egemenliğine düşmanlıktır (Gömeç 1998: 50).

SONUÇ

Altın Orda Devleti hakimiyetinden kurtulan Ruslar, 1552 yılında Kazan ve 1556 yılında Astrahan Hanlıkları'nı işgal ve ilhak ederek Türkistan coğrafyasında ilerlemeye başlamışlardır. Ele geçirilen bölgelerde Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikaları izlenmiş, bu politikalara karşı halk tabanında tepkiyle karşılaşmış, en nihayetinde meydana gelen ayaklanmaları kanlı bir biçimde bastırmışlardır.

Tepki toplayan uygulamaların yanında halkta meydana gelen sınıf ayrımı ve tabakalaşmalar neticesinde sosyal adaletsizliğe karşı her kesimden serfler, işçiler ve köylüler başkaldırmış, bu başkaldırıları içerisinde Pugaçev ayaklanması ön plana çıkmıştır. Önceleri Rus ordusunda subay olan ancak Pugaçev ayaklanmasını halkı için bir özgürlük fırsatı bilerek safını değiştiren Başkurt lider Salavat Yulayev'in de başını çektiği bu ayaklanma Çarlık Rusyası'nda bir dönüm noktası olmuş, ayaklanma bastırılrsa da izleyen dönemde meydana gelen gelişmeler serf, işçi ve köylü grupların yanına ordu mensuplarını da eklemiştir.

XX. yüzyılın başında yönetime karşı meydana gelen tepkiler ve akabinde alınan Japonya yenilgisi ile zor durumda olan Çarlık Rusyası, Şubat 1917 devrimiyle sarsılmış, Ekim 1917'de ise Bolşevik İhtilali'yle birlikte sona ermiştir.

KAYNAKÇA

ACAR, Kezban (2014), *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı

BAY, Abdullah (2014), *Abdülkerim Paşa'nın Rusya Sefareti ve Sefaretnamesi*, Gece Kitaplığı, Birinci Basım

BEYDILLI, Kemal (2008), "Rusya", *DİA*, Cilt: XXXV, s. 253-265

BIKBAYEV, Ravil ve diğerleri (2004), *Başkurt Halkının Milli Kahramanı ve Şairi Salavat Yulayev*, Ankara-Ufa: TÜRKSOY Yayınları, Yayın No:23

ÇAPRAZ, Hayri (2011), "Çarlık Rusyası'nın Türkistan'da Hâkimiyet Kurması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:24, s. 51-78

GESİNOVIÇ, *Pugaçev Ayaklanması* (1995), İstanbul: Yalçın Yayınları, 2. Basım

GÖMEÇ, Sadettin (1998), "Şamanizm ve Eski Türk Dini", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:4, s. 38-52

İPEK, Nedim (1997), "Kafkaslar'daki Nüfus Hareketleri", *Türkiyat Mecmuası, Edebiyat Fakültesi Basımevi*, Cilt 20, s. 273-313

KOCH, Fred (1978), *The Volga Germans In Russia and The Americas From 1763 To Present*, Pennsylvania State University, 3. Printing, USA

KAMALOV, İlyas (2011), *Rusya'nın Orta Asya Politikaları (Rapor)*, Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd. Şti.

KURAT, Akdes Nimet (1987), *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı

PURTAŞ, Fırat (2005), *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Ankara: Barış Kitap Basın Yayın Dağıtım Ltd Şti

SERDAR, İsmail (2015), *A.S. Puşkin'in Eserlerinde 1773-1775 Pugaçev İsyanı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

TOGAN, Zeki Velidi (2003), *Başkurtların Tarihi*, Ankara: Türksoy Yayınları, No:18

TOPLU, Niyazi (2017), “Altın Orda Devleti”, *Muş Alparslan Üniversitesi Tarih Araştırmaları Topluluğu Dergisi Doğu Batı Eksenine*, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 37-51

TOSUN, Kadir (2015), *Urallara Doğru*, Ankara: Berikan Yayınevi, 1. Basım

VERNADSKY, George (2015), *Rusya Tarihi*, Çev. Doğukan Mızrak, Egemen Mızrak, İstanbul: Selenge Yayınları, 3. Baskı

YAKUBOVSKIY, A. YU (1976), *Altın Orda ve Çöküşü*, Çev. Hasan Eren, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2. Baskı

YERASIMOS, Stefanos (2015), *Milliyetler ve Sınırlar*, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, 7. Baskı

Elektronik (Çevrimiçi) Kaynaklar

“Çarlık Rusya'nın Türk Halklarını İslam Dininden Uzaklaştırma Politikası ve Bu Bağlamda Uygulamaya Koyduğu Yaptırımlar” (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3166/carlik_rusyanin_turk_halklarini_islam_dininden_uzaklastirma_politikasi_ve_bu_baglamda_uygulamaya_koydugu_yaptirimlar, 21.05.2018

(Çevrimiçi) <http://www.kino-teatr.ru/kino/movie/sov/6169/annot/>, 21.05.2018

(Çevrimiçi) https://o.nashural.ru/Goroda_i_sela/images/pamyatnik-salavatu-2.jpg, 01.12.2018

(Çevrimiçi) <http://tarihturklebaslar.com/wp-content/uploads/2017/05/images-1-2.jpg>, 01.12.2018

DAVLETOV, Timur, “Urallar Eteğindeki Ülke Başkurtistan”, (Çevrimiçi) <http://www.turansam.org/makale.php?id=186>, 01.12.2018

DELIÖMEROĞLU, Yakup, “Başkurt İsyanları”, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=356176>, 23.04.2018

KURBAN, Roza, “Rus Zulmüne Baş Kaldıran Batırşa (Bahadır Şah)”, (Çevrimiçi) <http://www.turkmeclisi.org/?Sayfa=Temel-Bilgiler&Git=Bilgi-Goster&Bil=840>, 28.04.2018

“Pamyatnik Salavatu Yulayevu”, (Çevrimiçi) <https://nashural.ru/mesta/bashkortostan/ufa/pam-salavatu/>, 01.12.2018

“Prominent Russians: Salavat Yulayev”, (Çevrimiçi) <https://russiapedia.ru.com/prominent-russians/history-and-mythology/salavat-yulayev>, 24.03.2018

“Salavat Yulayev Natsionalny Geroy Başkirskovo Naroda, Spodvijnik Pugaçeva”, (Çevrimiçi) <http://www.calend.ru/person/2729/>, 13.03.2018

“Tak Kto Je On Salavat Yulayev”, (Çevrimiçi) <https://hcsalavat.ru/history/kto-takoy-salavat-yulaev/> 13.03.2018

Begüm SOYSAL

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMASI VE TÜRK ŞİRKETLERİ
ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ**

Kenan DEMİREL

MİLLİ MÜCADELE LİDERLERİNİN HATIRATI İŞİĞİNDA MANDA VE HİMAYE

Metin BİLAL

BUDİZM İNANCININ TÜRK DEVLETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Cengiz GÜLER

**İBN NAZİF'İN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERLERİ HAKKINDA BİR
DEĞERLENDİRME**

Önder Bilal GELGÖR

**ÇARLIK RUSYASI'NIN TÜRKİSTAN COĞRAFYASI'NDAKİ FAALİYETLERİ
VE BAŞKURT LİDER SALAVAT YULAYEV**

Sait YILDIRIM

SİNDRELLA KOMPLEKSİ: ÇAĞDAŞ KADINDA BAĞIMSIZLIK KORKUSU

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2587-2001

9 772587 200005